

זה מטריד אותי

לחיות עם החוק למניעת הטרדה מינית

ספר מאת: אורית קמיר

הוצאת הקיבוץ המאוחד-פועלים והוצאת כרמל

סדרת קו אדום בעריכת גיורא רוזן

לאתר הספר: <http://hatrada.com>

© כל הזכויות שמורות למחברת ולהוצאות לאור

מבוא על הספר וכיצד להשתמש בו

פתיח

הידעת שהחוק למניעת הטרדה מינית אוסר רק חמישה סוגים של הטרדה מינית, ושום התנהגות אחרת אינה הטרדה מינית אסורה? הידעת שהחוק אוסר התנכלות הקשורה בהטרדה מינית, וקובע עונש חמור יותר להתנכלות כזו מאשר לעצם ההטרדה? שהחוק מגן על גברים ונשים באופן זהה? שהוא חל על כל שני בני אדם בכל מקום ובכל זמן, ולא רק במקום העבודה? הידעת שהאיסור על הטרדה מינית חל גם בתוך המשפחה, בבית, ובין בני המשפחה? שמי שנפגעה מהטרדה מינית אינה חייבת לפנות למשטרה, אלא רשאית לתבוע מן המטריד פיצויים, על פי בחירתה? הידעת שאוניברסיטה או מכללה אחראית להטרדה המינית שסטודנט אחד מטריד סטודנט אחר? שכל אדם רשאי להתלונן במקום עבודה שאחד מעובדיו הטריד אותו מינית?

בשונה מחוקים ספציפיים, שרק אנשי מקצוע נתקלים בהם וחייבים להכירם, החוק למניעת הטרדה מינית חל על כל אדם בכל מגעיו עם כל הסובבים אותו. הוא קובע את הגבול בין המותר והאסור ביחסי אנוש בכל מקום עבודה בארץ, ואת חובותיו של כל מעביד כלפי עובדיו וכל מי שבא במגע עמם. לכן על כל אדם ועל כל מעביד בישראל להכיר את הוראות החוק, להבינן ולהפנימן. רבות מהוראותיו של החוק אינן מוכרות מספיק לציבור הרחב ולא למקומות העבודה. ספר זה מציג אותן בשיטות וממחיש אותן בדוגמאות רבות.

רקע תאורטי והיסטורי: מהפכת המודעות לפגיעות מיניות

אחד ההבדלים הבולטים בין ישראל של המאה העשרים וישראל של ראשית המאה העשרים ואחת הוא העניין הציבורי בפגיעות מיניות בכלל ובהטרדה מינית בפרט. בעשור הראשון של המאה העשרים ואחת כמעט שלא עובר יום בלי דיווח תקשורתי כלשהו על פגיעה מינית: במסגרת המשפחה, במהלך בילוי, בצבא, באקדמיה, במקום העבודה. הנושא "חם", "בכותרות", ומעסיק מאוד את השיח הציבורי; ההטרדות המיניות הן חלק בלתי נפרד ממנו.

פגיעות מיניות, ובהן גם הטרדות מיניות, התרחשו בוודאי מאז ומעולם. אך באופן מסורתי, בישראל כבמקומות אחרים בעולם, הן הושקו והועלמו מן השיח, מן העין ומן הלב. ההסברים להשתקה רבים: צנעת הפרט והזכות לפרטיות; אי נעימות ומבוכה; בושה; החשש לגעת בעניין הנתפס כ"מילה שלה מול מילה שלו" ו"לך תדע מה באמת קרה שם"; החשדנות העמוקה כלפי עדויות על פגיעות מיניות; החרדה לדעת "דברים כאלה" המאיימים על רבים; וכמובן - הרבה דעות קדומות סטראוטיפיות (כמו "מי שטוענת שנפגעה מינית הזמינה את זה ואחר כך מעלילה").

קשר השתיקה סביב פגיעות מיניות בכלל והטרדות מיניות בפרט החל להיסדק רק במחצית המאה העשרים. "הגל הפמיניסטי השני" שהתנחשל בחברות דוברות האנגלית ממחצית שנות השישים שם את הפגיעות המיניות "על המפה". תנועה חברתית עממית זו טענה שאסור לראות במה שמתרחש מאחורי דלתיים סגורות של משפחות, של בסיסי צבא, של משרדים, עניין "פרטי" ולכן "מחוץ לתחום" של התערבות חברתית. היא הראתה שדווקא מאחורי דלתות סגורות מתרחשות פגיעותיהם הקשות של החזקים בחלשים מהם, לרוב של גברים בנשים ובילדים בני שני המינים.

רבות מן הפגיעות הללו הן מגדריות ומיניות. התנועה הפמיניסטית טענה שמבחינת העניין הציבורי שיש לשוות להן, פגיעות אלה אינן "פרטיות" אלא "ציבוריות". אסור להתעלם מהן בטענה שהן עניין "אישי" של הנוגעים בדבר, אלא יש להכיר בכך שהן "פוליטיות", כלומר מגלמות יחסי כוח, ולכן מחייבות התערבות להבטחת הצדק החברתי. הגדרת פגיעות מיניות כעניין "פרטי" ו"אישי" היא בעצם הפקרת הקרבנות ומתן לגיטימציה לפוגעים המנצלים לרעה את כוחם העודף. לכן, לפי גישה זו, חובה על החברה, המשפט ורשויות האכיפה להתגבר על אי הנעימות, הבושה ושלל הדעות הקדומות, לפרוץ את קשר השתיקה, לחשוף את הפגיעות ולמגר אותן. השתיקה משרתת את החזקים ואת הסדר החברתי שמגלם את האינטרסים שלהם; החשיפה משרתת את קרבנותיהם ואת כלל ערכיה של החברה הנאורה, שבמרכזם צדק ושוויון אזרחי.

מהפכה זו, שהיום טענותיה כבר כמעט מובנות מאליהן, הניבה פרות וסדקה את חומות השתיקה וההשתקה. דברים שבעבר נקברו בין ארבעה קירות - החלו לצאת החוצה, אל אוויר הזירה הציבורית וזעזעו אותה. דברים שבעבר איש לא היה מוכן לשמוע על אודותיהם או להאמין שיכול להיות שהתרחשו - הוכרו כדפוסי התנהגות מוכרים ואמינים. שוטרים ושוטרות עברו השתלמויות; חוקים שונים; שופטים ושופטות למדו להבין אירועים שבעבר לא נחשפו אליהם. הציבור נעשה ערני יותר והפנים את השינוי.

כל זה קרה בעיקר בחברות דוברות האנגלית: ארצות הברית, קנדה, אנגליה, אוסטרליה. בישראל, הניסיונות הראשונים להביא את התובנות אל הזירות הציבוריות והמשפטיות החלו כבר במחצית שנות השבעים של המאה העשרים. ואולם המהפך הציבורי המשמעותי החל להתרחש רק בסוף שנות התשעים ובראשית המאה העשרים ואחת. בתקופה זו החלה החברה הישראלית לחוש חזקה ויציבה יותר, ושכוחה להתמודד עם סוגיות חברתיות שהודחקו בעידן המאבק על כינון המדינה וביסוסה. הגיעה עת הנורמליזציה שהציונות חלמה עליה מיומה הראשון. שסעים חברתיים מודחקים החלו לצוץ אל פני השטח; ביקורת חברתית החלה להישמע בריש גלי; נקודות מבט שונות וקולות מגוונים קיבלו מקום ולגיטימציה. ובתוך כל אלה - החל להישמע גם קולן של נפגעות פגיעות מיניות ובהן הטרדות מיניות, והשיח הציבורי נפתח לנושא זה.

מקומו של החוק למניעת הטרדה מינית במהפכת המודעות בישראל

אחד הזרזים העיקריים לעיסוק החברתי בישראל בפגיעות מיניות היה החוק למניעת הטרדה מינית שנחקק ב-1998. חוק זה אפשר את התלונות, שזכו לחשיפה תקשורתית רבה, נגד יצחק מרדכי (שהיה שר ומועמד לרשות הממשלה), עופר גלזר (איש עסקים ידוע), חיים רמון (שהיה שר המשפטים), משה קצב (שהיה נשיא המדינה) ורבים אחרים. העיסוק התקשורתי הוליד שיח ציבורי רחב, ועורר רבים ורבות לחשוף סיפורים אישיים ולבטא זיכרונות, מצוקות, תובנות ועמדות. לצד זה, היערכות סביב החוק בצבא ובשירות הציבורי תרמה אף היא להעלאת מודעות ולתשומת לב קבוצתית. כתוצאה מכך, אלפי נשים וגברים מכל שדרות הציבור בכל רחבי הארץ פנו לעזרת החוק והגישו תלונות בגין הטרדות מיניות. תלונות אלה, שרבות מהן הניבו הליכים משמעותיים, פליליים או נזיקיים, הזינו אף הן שיחות פרטיות ודיונים ציבוריים ואת התקשורת.

העיסוק בחוק למניעת הטרדה מינית עורר בציבור רגשות עזים ביותר; תקווה לשינוי, העזה לפתוח, חרדות מפני התמודדות ומפני העללה, תסכול, מבוכה וזעם הם רק חלק מן הרגשות שהציפו את השיח הציבורי והתקשורתי. זוהי התחלה מבורכת המעידה על ראשיתו של שינוי יסודי אמיתי. שינוי לעולם אינו יכול להתרחש ללא תגובות רגשיות עמוקות ואף סוערות. שינוי מעורר חרדה, חוסר ביטחון, אי ודאות, ואלה מולידים מצד אחד תקווה והיפתחות, ומצד אחר - איום, התבצרות וסירוב.

השנים שחלפו מאז חקיקת החוק למניעת הטרדה מינית היו רוויות בעיסוק ציבורי ותקשורתי בנושא, בסיפורים ששברו את קשר השתיקה, במעקב דרוך אחר הליכים משפטיים תקדימיים ובהבעת רגשות עזים ואף סוערים כלפי נאשמים וקרבתנים. עם זאת, בולטים בחסרונם בשיח הציבורי והתקשורתי הכרה של החוק, הבנתו, וידיעה מה מותר ומה אסור על פיו. ספר זה נועד להתמודד עם תקלה זו.

מטרת הספר

מטרתו העיקרית של ספר זה היא להציג את התשובות לשאלות יסוד בסיסיות: מה אומר החוק למניעת הטרדה מינית ומה אומרות התקנות? מה מותר, מה אסור, למה ובאילו נסיבות? כיצד לנהוג כדי לא להטריד מינית? כיצד לנהוג אם הוטרת מינית ומה לעשות כדי למזער את הנזק שייגרם לי? איך לנהוג אם אני מעסיקה שרוצה למנוע הטרדה מינית ולהימנע מתביעה משפטית? איך לנהוג אם אני עדה לתופעה שנראית לי כהטרדה מינית אך אינני בטוחה שהיא אכן אסורה? מה לעשות אם אני חוששת מתלונת שווא שתוגש נגדי?

כדי להתמודד עם הנקודות הללו, הספר מציג ביסודיות את הוראות החוק למניעת הטרדה מינית, באופן מדויק ואחראי ובשפה מובנת לכל ישראלי וישראלית. בנוסף, הוא מכיל התייחסויות למגוון גדול של היבטים הקשורים בהטרדה מינית, וכן הרחבה בתחומים תאורטיים רלוונטיים.

לכאורה, העיסוק ב"פרטים הקטנים" של החוק למניעת הטרדה מינית הוא דקדוק ב"צ'ופצ'יק של הקומקום". אבל ריבוא הפרטים המקופלים בהוראות החוק מבטאים, מכוננים ומגלמים את "העידן החדש" שהחברה הישראלית בחרה לכוון ולחיות בו. הפרטים הם הממחישים והמלמדים את "רוח החוק" ואת רוח התקופה שהוא מבשר. הם תוויו פניו הממשיים של כבוד האדם, שהוא המסד הערכי של החוק. בלי הפרטים - אין ממש בתמונה בכללותה, וחשוב יותר: לא ניתן להחיות אותה ולהוציאה מן הכוח אל הפועל.

החוק למניעת הטרדה מינית נועד להנחות את הציבור הישראלי כיצד להתנהל כדי לכבד את הזולת בהקשר המיני; כדי להכיר בערכו האנושי בהקשר זה; כדי להגן על פרטיותו המינית, ולגבות את האוטונומיה המינית שלו ואת זכותו לשוויון חברתי בתחום זה. התעמקות בפרטיו של החוק היא התעמקות ב"מדוע" וב"כיצד" של כינון עידן כבוד האדם בישראל.

מבנה הספר

הספר בנוי משלושה שערים. הראשון מציג את הוראות החוק: את הגדרות המותר והאסור; את

אפיקי הפעולה המשפטיים שהחוק פותח; את החובות המוטלות על ידי החוק על מעבידים, ואת תפקידיה של האחראית על יישום החוק במקום העבודה. שער זה מכיל בפרק השני, שלושים דוגמאות לאירועים אשר מוגדרים בחוק כהטרדות מיניות. דוגמאות אלה הן אולי חלקו החשוב ביותר של הספר, שכן הן מספרות סיפורים המאפשרים לקוראים ולקוראות לשנות בעיני רוחם כיצד נראות הטרדות מיניות.

הדוגמאות עשויות לעזור לכל קורא וקוראת לזהות אם התרחשות שראו סביבם או ששמעו על אודותיה או שהיו מעורבים בה היא הטרדה מינית אסורה, ואם כן - מאיזה סוג ומה באפשרותם לעשות. כל דוגמה ממחישה סוג מסוים של הטרדה מינית, וכולן יחדיו מעשירות את דמיונם של הקוראים והקוראות. דמיון זה מוגבל לרוב לסיפורים המעטים שהתקשורת בוחרת לעסוק בהם; הדוגמאות בספר נועדו לפתוח אותו ולהרחיבו לכיוונים נוספים. נספח לפרק השני, אשר מצוי בעמ' 237, מכיל ניתוח משפטי תמציתי של כל אחת מן הדוגמאות. זאת כדי לספק תשובות משפטיות ראשוניות לשאלות המתעוררות אצל קוראים הן ביחס לדוגמאות הן ביחס למצבים שהם נתקלים בהם בחייהם.

השער השני של הספר כולל שני פרקים: פרק אחד המציע כיצד אפשר לנהוג כדי להיערך לקראת הטרדה מינית ולהתמודד עמה באופן המיטבי, ופרק אחד המציע כיצד אפשר להימנע מלהטריד מינית וכיצד למזער את הסכנה של הסתבכות באי הבנות ובתלונות. סביר להניח שהפרק הראשון בחלק זה יעניין יותר נשים והפרק השני יעניין יותר גברים. עם זאת, כל אחד משני הפרקים מיועד לכלל ציבור הקוראים והקוראות.

השער השלישי מרחיב מעט את היריעה. הוא מציג טיפוסים שונים של הטרדות מיניות; הסברים תאורטיים שונים לתופעה; את הבסיס הערכי של החקיקה נגד הטרדה מינית (האם החקיקה מגינה בראש ובראשונה על כבוד האדם או על שוויון האישה?). שער זה בוחן את החוק הישראלי לעומת החוק האמריקאי, מכיל סיכום ביניים של הצלחות החוק וכישלונותיו בתום עשור לחקיקתו, ומביא הצעה לחקיקה עתידית, שתתקן את הטיפול בעברות המין האחרות ברוח החוק למניעת הטרדה מינית.

לבסוף, הנספחים מכילים את נוסח החוק והתקנות, רשימה של ספרים ומאמרים ישראליים ומתורגמים לעברית שעוסקים בהטרדה מינית, בפגיעה מינית, בפמיניזם בישראל ובזכויות נשים בעבודה, ורשימת ארגונים שניתן לפנות אליהם לשם ייעוץ וסיוע בתחום ההטרדה המינית. הכתיבה בתחום ההטרדה המינית בישראל מועטה מאוד, ואנשים מתקשים למצוא אותה; הרשימה הביבליוגרפית עשויה לסייע למתעניינים ולמתעניינות הרבים. רשימת הארגונים יכולה לסייע במציאת כתובת ראשונה למי שזקוקים להכוונה או לעזרה. נספח נוסף מכיל חלקים מתוך שלושה פסקי דין של בית המשפט העליון. חלקים אלה של פסקי הדין מהווים "תקדימים מחייבים" החלים על כל בתי המשפט ובתי הדין בארץ. בנוסף, יש בהם כדי להבהיר את יחסה של מערכת המשפט הישראלית לסוגיית ההטרדה המינית ולחוק. כפי שצוין קודם, אחד הנספחים מכיל ניתוח משפטי של שלושים הדוגמאות המופיעות בפרק השני.

מבנה הספר מניח שקוראים וקוראות רבים לא יקראו את כולו בבת אחת, אלא יפנו בכל פעם לפרק או לסעיף של פרק המתייחס לנושא המעניין אותם באותה עת. כדי לאפשר לקוראים אלה לקבל תמונה מלאה ומדויקת ככל האפשר, סעיפים רבים מתייחסים בקצרה לנושאים המטופלים בהרחבה בסעיפים אחרים. באופן דומה, הספר מניח שקוראת עשויה לקרוא דוגמה מסוימת המעניינת אותה, ולא את הדוגמאות האחרות. לכן מספר נקודות מוזכרות בכל דוגמה ודוגמה. משמעות הדבר היא כי מי שקוראים את הספר מראשיתו ועד סופו ייתקלו בחזרות. ואולם, כידוע, הפתרון לקושי זה פשוט יחסית: לדלג הלאה.

על הניסיון המקצועי שהוביל לכתיבת הספר

לשם הגילוי הנאות אציין שאני עוסקת בהטרדה מינית מאמצע שנות התשעים של המאה העשרים.

במהלך לימודי הדוקטורט במשפטים בארצות הברית, בראשית שנות התשעים, למדתי נושא זה אצל הפרופסור קתרין מקינון (Catharine MacKinnon) אשר עיצבה אותו לראשונה בחשיבה המשפטית האמריקאית בסוף שנות השבעים. בשנת הלימודים 7-1996 לימדתי קורס בנושא זה בפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית, וההוראה הניבה את הצעת החוק, שפרסמתי במאמר מקצועי, אשר אומצה על ידי הכנסת והפכה, לאחר עיבוד ופיתוח יסודיים, לחוק למניעת הטרדה מינית.

בשנים שחלפו מאז חקיקת החוק נפגשתי עם קהלים רבים, הרציתי על החוק בכל רחבי הארץ, ודיברתי על הטרדה מינית עם אנשים ממגזרים שונים. במפגשים אלה נתקלתי במגוון גדול של תגובות ותהיות ביחס לחוק ולכל הקשור בו. למדתי שנקודות רבות שהן מרכזיות ביותר לחוק אינן מוכרות לציבור הרחב, אשר ניזון מסיקור תקשורת חלקי ולא מדויק. אי הכרת הפרטים מובילה לאי הבנה של מטרת החוק, רוחו, ותרבות כבוד האדם שהוא מבקש לבסס. בהסתמך על הניסיון העשיר שצברתי, ספר זה מנסה להציג בפירוט את כל הנקודות הללו. הקפדתי להדגיש, לבאר ולהאריך במיוחד בנקודות שנוכחתי לדעת שרבים מתקשים בהן או טועים לגביהן.

למי מיועד הספר

הספר מיועד לקהלים שונים זה מזה מאוד. הוא מיועד לאישה שנתקלה בהתנהגות שהטרידה אותה והיא אינה בטוחה מה לחשוב על אודותיה, האם ניתן לעשות משהו בנדון, ואם כן - מה. הוא מיועד לגבר שהחוק למניעת הטרדה מינית מאיים עליו, כי הוא אינו בטוח מה מותר ומה אסור ואיך אפשר לדעת. הוא מיועד לסטודנטית שרוצה להבין יותר לעומק מניין בא החוק ומה הגיונו. הוא מיועד לסטודנט שבמסגרת עבודת סמינר רוצה להתייחס אל החוק למניעת הטרדה מינית ולשאלות המטרידות אותו לגביו. הוא מיועד לאחראית על יישום החוק למניעת הטרדה מינית במקום העבודה, אשר רוצה ללמוד את הנושא ביסודיות, ולדעת את התשובות לשאלות שהחוק מעורר. הוא מיועד למעסיק שרוצה להבין מה מוטל עליו, מה עליו לעשות ולמה. הוא מיועד לעורכי דין, שופטים, מגשרים ואנשים במקצועות הטיפוליים שמעולם לא למדו את החוק, אינם מכירים אותו לעומק, והם זקוקים להדרכה.

חשוב לי להדגיש שהספר מיועד לכל הגילאים, לכל קבוצות ההשתייכות, לכל המעמדות. הוא מיועד לתיכונים סטיות, לפנסיונריות, לנשות עסקים ולאמהות העובדות בביתן. הוא מיועד לתושבי ה"בועה" התל-אביבית ולתושבי הצפון והדרום. לישראלים יהודים ולישראלים פלסטינים. לנשים דתיות וחרדיות ולנשים שחיות בסצנת המועדונים. לנשים הטרוסקסואליות ולסביות ולגברים בעלי כל נטייה מינית אפשרית. הטרדות מיניות מתרחשות באולפנות, בישיבות, בחברות גמילות חסדים, בהתנחלויות, בקיבוצים, במושבים, במשרדי ממשלה, בארגוני זכויות אדם, בחברות היי טק, במועדוני הומואים ולסביות ובמשפחות מכל רקע. כל גבר או אישה הבאים במגע עם אחד העולמות הללו הוא קהל יעד פוטנציאלי של ספר זה.

קהלים שונים אלה מוטרדים משאלות שונות וזקוקים לתשובות שונות. הם זקוקים גם להדגשים שונים, לניסוחים שונים ולהעשרה בתחומים שונים. כך, למשל, האחראית על יישום החוק למניעת הטרדה מינית במקום העבודה והקורא המתעניין, אם אינם משפטנים בהשכלתם, ייתכן שזקוקים לתזכורת לגבי ההבדל בין המשפט האזרחי והמשפט הפלילי, ומתי כדאי לבחור בכל אחד מהם. לעומת זאת, הקוראת המשפטנית מכירה הבחנה זו היטב, אך עשויה להתעניין בהשוואה בין החוק הישראלי והחוק האמריקאי, שמעניינת פחות את האחראית במקום העבודה. הקורא המתעניין מעדיף בהירות ותמציתיות על פני דיוק משפטי, ואינו מעוניין בסעיפי חוקים או במושגים מקצועיים שנשמעים לו מבלבלים ומכבידים; אך המשפטנית זקוקה לדיוק משפטי מלא ולהפניות מדויקות לסעיפי חוק שונים.

פנייה לקהלים שונים בבת אחת היא מאתגרת ותובענית ובמידת מה גם בהכרח מתסכלת: לא ניתן לספק במלואן את ציפיותיו אף לא של אחד מהם, ואין מנוס מגרימת תסכול ואכזבה מסוימים לכולם. מרבית העבודה שהשקעתי בספר הייתה בהתמודדות עם אתגר זה, כדי להקטין ככל האפשר את

התסכול. הניסוחים שופצו שוב ושוב כדי לקרבם ככל האפשר ל"לשון בני אדם" - אך בלי לאבד את הדיוק המשפטי. סעיפי החוקים הוכנסו לסוגריים בשולי משפטים, אך במרבית המקרים לא הוצאו מן הטקסט. הסברים בסיסיים על ענפי משפט וכלים משפטיים קוצרו למינימום מתוך התחשבות במשפטים - וכך צומצמו גם הרחבות מקצועיות בסוגיות המעניינות רק משפטים, מתוך התחשבות בשאר הציבור. מספר סעיפים משפטיים מקצועיים, המיועדים למשפטים, סומנו ככאלה. בשאר חלקי הספר עשיתי כמיטב יכולתי כדי למעט ככל האפשר במושגים משפטיים טכניים.

אחת הדילמות הגדולות ביותר שניצבתי בפניה בהקשר זה הייתה האם להתייחס לפסקי הדין העוסקים בהטרדה מינית. משפטים בעולם המשפט המקובל (ואני בהם) רגילים לחשוב על חוק ומשפט באמצעות פסקי דין, ובוודאי על פי תקדימים של בית המשפט העליון. כמעט קשה להעלות על הדעת דיון בסוגיה משפטית שאינו מתמקד בהחלטות שיפוטיות. ואולם כאמור ספר זה אינו מיועד רק למשפטים ולמשפטינות אלא גם לציבור הרחב. פסקי דין מטבעם, עוסקים בסיפורים אנושיים מורכבים ומסובכים, שאינם בהכרח מדגימים בדיוק, באופן מופתי, הוראת חוק כלשהי, או הגדרה משפטית מסוימת. פסקי דין מכילים דעות שונות של שופטים, מושגים מקצועיים והתייחסויות לסוגיות משפטיות אחרות ופסקי דין נוספים. הטיפול בהם מצריך מיומנות מקצועית רבה. לכן החלטתי לוותר על התייחסות לפסיקה ולהסתפק בחוק עצמו.

החוק למניעת הטרדה מינית הוא חדש ומפורט מאוד. הוא נחקק מתוך השקפת עולם ברורה ומפורשת, המפורטת בדברי ההסבר להצעת החוק ובסעיף המטרה. גם המאמר המקצועי שבו פורסמה הצעת החוק הראשונית מבאר את הגיונו של החוק ורבות מהוראותיו. בשונה מחוקים ישנים ולקוניים, סעיפי החוק למניעת הטרדה מינית מותירים יחסית מעט מקום ליצירתיות שיפוטית. בנוסף לכך, למרבה המזל, מרבית פסקי הדין שניתנו מכוח החוק, ובוודאי פסקי הדין המחייבים של בית המשפט העליון, מכבדים הן את רוח החוק והן את לשונו. מספר פסקי דין אשר מפרשים הוראה מהוראות החוק בניגוד ללשונו, לרוחה או לכוונת המחוקק, ניתנו לרוב בבתי משפט נמוכים, ובכל מקרה אינם תקדימים מחייבים. מכל הסיבות הללו, בשלב זה של חייו, ניתן לדון בחוק זה גם בלא להתייחס אל הפסיקה.

עם זאת, כדי להדגים ולהמחיש את רוח הפסיקה, צירפתי (כנספח) חלקים מתוך שלושה פסקי דין של בית המשפט העליון, המהווים תקדימים מחייבים בתחום ההטרדה המינית.

החוקים

כדי לא להכביד על קוראים שאינם משפטים, השתדלתי להימנע ככל האפשר מאזכור של חוקים מעבר לחוק למניעת הטרדה מינית. בכל מקום בספר שמופיעה בו המילה "החוק" - הכוונה היא לחוק למניעת הטרדה מינית. עם זאת, ישנם שלושה חוקים שאי אפשר היה שלא להתייחס אליהם, והם חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, חוק העונשין, וחוק שוויון הזדמנויות בעבודה.

חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו נחקק ב-1992, והוא מכריז על כבוד האדם וחירותו כערכי יסוד של החברה והמשפט הישראליים ושל זכויות האדם בישראל. החוק למניעת הטרדה מינית, שנחקק שש שנים מאוחר יותר, קשור לחוק היסוד, מכיוון שהוא אוסר הטרדה מינית כדי להגן על כבוד האדם. לכן, החוק למניעת הטרדה מינית הוא חוק ספציפי, המחיל את ערכיו של חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו על תחום חיים מוגדר אחד: התנהגויות מיניות (שאינן מגיעות לכדי חדירה). הספר מתייחס אל חוק היסוד בפרק השני, בסעיף המתייחס לערכיו המוגנים של החוק, ובפרק העשירי, העוסק בכבוד האדם. הפרק העשירי מרחיב לא רק לגבי חוק היסוד, אלא גם לגבי ההבחנה בין סוגים שונים של כבוד והשוואתם לערך השוויון. הפרק מבהיר מהם הדרת־כבוד (honor) וכבוד סגולי (dignity), שהתייחסויות אליהם מופיעות בכל פרקי הספר.

חוק העונשין הוא החוק העיקרי שבו קבוע המשפט הפלילי הישראלי. המשפט הפלילי הוא אותו חלק של עולם המשפט הקובע מה מותר ומה אסור, ומה עונשה של התנהגות אסורה (שאר החוקים, שאינם פליליים, אינם קובעים איסורים והיתרים, אלא למשל כיצד כורתים חוזה וכיצד יש לכתוב צוואה

כדי שתהיה בת תוקף). החוק למניעת הטרדה מינית קובע שההטרדות המיניות המפורטות בו והתנכלויות הקשורות בהן כולן מהוות עברות פליליות. בכך החוק למניעת הטרדה מינית מכיל הוראות של החוק הפלילי, ולכן הוא קשור בחוק העונשין. בנוסף, חלק מן ההתנהגויות שהחוק למניעת הטרדה מינית מגדיר כהטרדות מיניות אסורות - כבר אסורות בחוק העונשין (בתור סחיטה באיומים ו"מעשים מגונים"). "שותפות" זו מכוננת קשר קרוב עוד יותר בין שני החוקים. לפירוט והרחבה בנקודות אלה ראו בפרק השני, בדיונים בסחיטה מינית באיומים וב"מעשים מגונים", ובפרק השלישי, בסעיף הדן במשפט הפלילי.

חוק שוויון הזדמנויות בעבודה נחקק ב-1988, ואוסר על סוגים רבים של אפליה בעולם העבודה. עד שנת 1998 הכיל חוק זה איסור לפגוע בעובד שהתלונן על הטרדה מינית מצד מעביד או ממונה במקום העבודה. משנת 1998, איסור זה הוא (ברובו) חלק מן החוק למניעת הטרדה מינית. עם זאת, סעיף 7 של חוק שוויון הזדמנויות בעבודה מוסיף להתייחס להיבט מסוים של פגיעה בעובדים שהתלוננו על הטרדה מינית. בנוסף לכך, חלק מההוראות של חוק שוויון הזדמנויות בעבודה חלות על היבטים שונים של החוק למניעת הטרדה מינית. לכן שני החוקים הללו קשורים זה בזה. להתייחסות לחוק שוויון הזדמנויות בעבודה ראו בפרק הרביעי.

שני חוקים נוספים המוזכרים בספר בקצרה הם החוק למניעת אלימות במשפחה והחוק למניעת הטרדה מאיימת. שניהם אוסרים איומים מיניים, ולכן הם קרובים ברוחם לחוק למניעת הטרדה מינית. להתייחסות לשני החוקים הללו ראו הפרק השני, בסעיף 4. החוק לזכויות נפגעי עברה מוזכר בפרק השלישי בהערת שוליים 43 בהקשר זכויותיהם של נפגעי הטרדה מינית בהליך הפלילי.

איך להשתמש בספר

הדרך היעילה ביותר לקרוא את הספר היא כמובן מראשיתו ועד סופו. קריאה כזו מספקת היכרות טובה עם החוק, דיון כיצד אפשר להימנע מלהטריד ולהתגונן מפני הטרדה, והעמקה בסוגיות קשורות. ואולם ספר זה מניח שקוראים רבים יחפשו בו תשובות לשאלות מוגדרות או דיון בנושא מסוים. לקוראים אלה מומלץ להיעזר בפרק הראשון, בתוכן העניינים המפורט (בסוף הספר), בתמצית הקצרה שבראש כל פרק ובחלוקה המפורטת לסעיפים, סעיפי משנה ותת-סעיפים.

הפרק הראשון מכיל את תמצית כל הוראות החוק בשלושה עמודים. הוא מציע מבט כולל על הגיונו של החוק וסיכום הוראותיו העיקריות. פרק קצר זה יכול לסייע לקוראת המחפשת דיון בסוגיה מסוימת לזהות באיזה חלק - או חלקים - של החוק ושל הספר עליה להתמקד.

תוכן העניינים המפורט מציג את כותרותיהם של הפרקים, של הסעיפים, של סעיפי המשנה ושל תת-הסעיפים. הדרך הטובה ביותר למצוא את התייחסותו של הספר לסוגיה כלשהי היא לעבור בקפידה על תוכן העניינים המפורט ולזהות את הכותרת הרלוונטית ביותר.

בראש כל אחד מן הפרקים מופיעה תמצית קצרה המסכמת את תוכנו. מי שמבקשת לדעת האם הגיעה לפרק הנכון, המכיל את התייחסות לסוגיה המעניינת אותה, עשויה למצוא את התשובה בתמצית שבראש הפרק.

כל פרק מחולק לסעיפים, תת-סעיפים וסעיפי משנה שכולם נושאים כותרות. חלוקה מדוקדקת זו נועדה לסייע לקורא למצוא כל סוגיה בכל פרק.

אחרון חביב - לשון זכר ונקבה בספר ושמות הדמויות בדוגמאות ספר זה נכתב לנשים ולגברים; לקוראים ולקוראות. מכיוון שהשפה העברית לא מאפשרת לדבר בעת ובעונה אחת על נשים וגברים או אליהם, ספר זה מכיל התייחסויות הן לנשים והן לגברים ופניות הן לקוראים והן לקוראות. כלומר הוא מדבר לפעמים על מתלונן ולפעמים על מתלוננת; לפעמים אל קוראותיו ולפעמים אל קוראיו. השימוש בלשון זכר ובלשון נקבה כמעט אקראי; מטרתו להכיר בחוויותיהם של נשים וגברים, לכבד קוראות כמו קוראים ולהתייחס במפורש לכולם.

כאמור, הפרק השני כולל עשרות סיפורים קצרים המדגימים סוגים שונים של הטרדות מיניות. בעולם המשפט מקובל לספר סיפורים מדגימים כאלה תוך שימוש בשמות המקראיים "ראובן" ו"שמעון". בשנים האחרונות, משהחלו להתייחס גם לנשים, השתמשו כותבות וכותבים בשמות המקראיים "שרה" ו"לאה". בתחילה השתמשתי גם אני בארבעה שמות אלה, אך ברבות הדוגמאות עייפתי והחלטתי לגוון ולייחד לכל דוגמה שמות מקראיים שונים. מכאן השימוש בשמות כמו אסתר, המן, מתושלח, הגר, סיסרא, יעל ורבים אחרים.

גרסת הסרט

סרט הדרכה שהופק על ידי לפ"ם עבור הרשות לקידום מעמד האישה ומושתת על ספר זה, נועד לאפשר לכל מקום עבודה ומוסד להשכלה לקיים השתלמויות ולהדריך עובדים ותלמידים בחוק ובהסדרים שהוא קובע. כל אחראית על יישום החוק במקום עבודה זכאית להזמין ולקבל עותק של הסרט ללא תשלום. השתלמות, הסברה ודיונים הם שיהפכו את החוק למציאות.

© כל הזכויות שמורות למחברת ולהוצאות לאור